
บทบาทของอิหม่ามในการบริหารและการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ¹

อะห์มัด ยี่สุนทร²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทของอิหม่ามในการบริหารและการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จากการศึกษาตำราเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า อิหม่ามเป็นผู้นำในการบริหารจัดการมัสยิดและดูแลสัปปุรุษในพื้นที่ ในขณะเดียวกันดำรงตำแหน่งเป็นประธานศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในหมู่บ้าน โดยการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นั้น อิหม่ามเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการให้มีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นทางการ กล่าวคืออิหม่ามเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้ง การดำเนินการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอนครู การยื่นขอรับการอุดหนุนจากทางราชการ และการขอยกเลิกการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

คำสำคัญ อิหม่าม, ตาดีกา

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² Ph.D. (Higher Education) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโท (สาขาการบริหารและการจัดการศึกษาอิสลาม) วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

The Role of the Imam in the Administration and Management of Provision of Mosque-based Educational Centers (Tadika)

*Abdulaziz Jehmama*¹
*Ahmad Yeesunsong*²

Abstract

This article aims to provide the role of the Imam in the administration and management provision of Mosque-based educational centers (Tadika) in the three southern border provinces. The related study textbooks found that Imam is a leader for management about Masjid and chairman provision of Mosque-based educational centers (Tadika) in village. Imam is an important person who starting and managing provision of Mosque-based educational centers (Tadika) to be taught systematically. Imam is a major leader who tries to apply for registration in administration, Including appointment or removal of teachers. His application subsidies from the government and the operation of provision of Mosque-based educational centers (Tadika).

Keywords: Imam, Tadika,

¹ M.A.Student, in Islamic Educational Administration and Management Program, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University

² Ph.D. (Higher Education) Assistant Professor, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University

บทบาทของอิหม่ามในการบริหารและการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

บทนำ

การจัดการศึกษาในสังคมของชาวมุสลิมมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาทั่วไปเช่นเดียวกันนี้การจัดการศึกษาในบริบทของสังคมพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทั่วไปแล้วผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานในวัยเด็กให้เรียนศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐานในชุมชนที่มีมัสยิดประจำหมู่บ้าน เนื่องจากการดำเนินชีวิตของมุสลิมมีความผูกพันกับมัสยิด และมัสยิดเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและส่งเสริมการศึกษา ซึ่งหากศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัดﷺ พบว่ามัสยิดไม่ได้มีบทบาทเฉพาะเป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ศึกษาและเผยแพร่ความรู้แก่บรรดาศอฮาบะฮ์ของท่าน เป็นสถานที่ประชุมหารือกัน เป็นสถานที่พบปะกัน สถานที่ตัดสินคดีความ สถานที่พักสำหรับคนเดินทาง สถานที่บัญชาการกองทัพ และเป็นศูนย์กลางในการบริหารปกครองของอิสลามตลอดจนเป็นสถานที่ศึกษาของผู้แสวงหาความรู้ในยุคหลัง

การจัดการศึกษาในบริเวณมัสยิดดังกล่าว เป็นการจัดการศึกษาที่ชุมชนร่วมกันจัดเพื่อให้ลูกหลานของตนในชุมชนได้เรียนรู้ศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงตนตามวิถีทางแห่งศาสนา และเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อไป สถานที่ๆใช้ในการจัดการศึกษาดังกล่าวในอดีตใช้อาคารมัสยิดในการจัดการเรียนการสอน ปัจจุบันได้

พัฒนาโดยมีการจัดสร้างอาคารเรียนในบริเวณพื้นที่ของมัสยิดเป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนโดยสถานที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)”

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) หรือ TADIKA เป็นคำมาจากภาษามลายู มาจากคำเต็มว่า TAMAN DIDIKAN KANAK KANAK ซึ่งหมายถึง ศูนย์หรือสถานที่ดูแล สั่งสอน ฝึกอบรมให้ความรู้แก่เด็กเล็ก ๆ เป็นสถานที่สอนศาสนาพื้นฐานสำหรับเด็กๆ เป็นการศึกษาศาสนาขั้นพื้นฐานที่จัดให้กับเด็กในหมู่บ้าน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ศาสนา อันเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม โดยทั่วไปจะรู้จักกันในนาม “ตาดีกา” มีการใช้อาคารบริเวณมัสยิดเป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนตอนเย็นของวันจันทร์ถึงวันศุกร์ หรือวันเสาร์ กับ วันอาทิตย์ ตามความพร้อมของชุมชน ผู้สอนเป็นผู้นำศาสนาและอาสาสมัครในชุมชน ผู้เรียนเป็นเด็กนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นๆ และการบริหารและการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มีอิหม่ามประจำมัสยิดทำหน้าที่เป็นประธานศูนย์ เนื่องจากอิหม่ามเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจและได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้เป็นผู้นำในการพิทักษ์รักษาศาสนา และมีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งในการแบกรับภาระหน้าที่ในการดูแลสารทุกข์สุกดิบของชุมชนในพื้นที่

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ
บทบาทของอิหม่ามในการบริหารและการจัดการ
ศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด
(ตาดีกา)

อิหม่าม

“อิหม่าม” เป็นคำภาษาอาหรับ
แปลว่า “ผู้นำ” ตำแหน่งอิหม่ามในอิสลาม เป็น
ตำแหน่งผู้นำที่สืบทอดภารกิจของท่านรอซูล
เป็นทั้งผู้นำในการปกครอง ผู้นำประชาชาติ และ
ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาแก่มวลมนุษยชาติ
รวมทั้งปกป้องรักษาหลักคำสอนของศาสนา”
(อับดุลฮาดี สะบูติง, 2547 : 23)

Ibn Khaldun (1996 : 185) กล่าวว่า
“อิหม่าม หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบใน
กิจการศาสนาเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อ
ประชาชาติทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และหาก
เป็นกิจการบริหารราชการแผ่นดินก็ต้อง
เป็นไปเพื่อศาสนามีผลตอบแทนเพื่อโลกหน้า
ด้วยเช่นกัน แท้จริงอิหม่ามนั้นคือผู้พิทักษ์รักษา
ศาสนา และบริหารราชการแผ่นดิน” ส่วน Ibn
Mansur (1996 : 213) กล่าวว่า “อิหม่าม
หมายถึง ผู้นำซึ่งผู้คนจะตามเขาไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่
ดี หรือไม่ดี” และ Muhammad Ibn Husain
(1980:19) กล่าวว่า “ความแตกต่างระหว่างคิ
ลาฟะฮ์และ อิหม่ามะฮ์ นั้นคือ คีลาฟะฮ์
หมายถึง การเป็นผู้นำประเทศ ส่วนอิหม่ามะฮ์
คือการเป็นอิหม่ามทางศาสนา”

จากความหมายของคำว่าผู้นำที่บรรดา
นักวิชาการอิสลามได้ให้ไว้นั้น ส่วนใหญ่นำเสนอ

ความหมายเกี่ยวกับผู้นำในด้านการเมืองการ
ปกครอง ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า คำว่าผู้นำหรือ
อิหม่ามที่นักวิชาการอิสลามได้ให้ความหมายไว้นั้น
มีความหมายเหมือนกัน เพียงแต่คำดังกล่าว
จะใช้กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น หากผู้นำ
นั้นเป็นผู้นำรัฐก็จะใช้คำว่าคาลิฟะฮ์หรืออะมีรุล-
มุมินีน แต่หากผู้นำนั้นเป็นผู้นำละหมาดหรือเป็น
ผู้นำองค์กรก็จะเรียกว่าอิหม่าม

อัลกุรอานได้กล่าวถึงความสำคัญของ
ผู้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามในอิสลาม โดยพระองค์
ได้กล่าวถึงการเชื่อฟังอิหม่ามพร้อมๆ กับการ
เชื่อฟังอัลลอฮ์และรอซูล ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ
وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

ความว่า : “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงเชื่อ
ฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังรอซูลเถิด และผู้ปกครอง
ในหมู่พวกเจ้าด้วย” (อันนิซาอ์ : 59)

ท่านศาสดามุฮัมมัด^ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ
عَصَى اللَّهَ وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ
عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي))

ความว่า : “ความว่า “ผู้ใดเชื่อฟังต่อ
ข้า (รอซูล) แท้จริงผู้นั้นได้เชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ ^ﷻ
และผู้ใดทรยศต่อข้า (รอซูล) แท้จริงเขาผู้นั้นได้
ทรยศต่ออัลลอฮ์ ^ﷻ เช่นกัน และผู้ใดเชื่อฟังต่อ
ผู้นำของข้า (รอซูล) แท้จริงเขาได้เชื่อฟังต่อข้า
(รอซูล) และผู้ใดทรยศต่อผู้นำของข้า (รอซูล)

แท้จริงเขาได้ทรยศต่อข้า (รอซูล)” (บันทึกโดย al- Bukhari : 7137)

จากอายะฮ์กุรอานและหะดีษข้างต้น อัลลอฮ์และรอซูล ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้นำ ผู้ปกครอง หรืออิหม่าม โดยสั่งใช้ให้มุสลิมเชื่อฟังอิหม่ามพร้อมๆ กับสั่งใช้ให้เชื่อฟังต่อพระองค์และรอซูลของพระองค์

ท่านรอซูลﷺ กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของอิหม่ามในหะดีษหลายบท เช่น

((إمام الأعظم عَلَى النَّاسِ رَاحٌ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ... الحديث))

ความว่า : “อิหม่ามผู้ยิ่งใหญ่เป็นผู้คุ้มครองดูแลมนุษยชาติ และเขาจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อประชาชนของเขา...” (บันทึกโดย Muslim: 1829)

((سبعة يظلمهم الله في ظله... إمام عادل... الحديث))

ความว่า : “มีเจ็ดกลุ่มที่จะอยู่ภายใต้ร่มเงาของอัลลอฮ์...คือ อิหม่ามที่มีความยุติธรรม” (บันทึกโดย al-Bukhary : 660)

หะดีษทั้งสองข้างต้นได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของอิหม่ามในฐานะเป็นผู้ปกครอง ต้องคอยสอดส่องดูแลผู้ใต้ปกครอง และเขาจะถูกตรวจสอบและต้องรับผิดชอบในเรื่องเกี่ยวกับผู้ใต้บังคับบัญชาของเขา ดังนั้นผู้เป็นผู้นำหรืออิหม่ามที่ดั้นด้นต้องมีคุณสมบัติที่ดีงามด้วย ดังที่ เดมิง (Deming) ได้กล่าวถึงผู้นำที่ดีว่า “ผู้นำที่ดีคือ ผู้ที่สามารถสร้างภาวะผู้นำ

ให้เกิดแก่ผู้อื่น รับฟังประชาชนและให้อภัยต่อความผิดของพวกเขาเหล่านั้น” และ มหาเธร์ โมฮามัด อดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย กล่าวว่า ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นนักวางแผนที่มองการณ์ไกล ดังปรากฏในคำพูดของท่านที่ว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้นำควรมองไปข้างหน้าให้ยาวไกล แต่ไม่ควรมองเพียงเพื่อที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์” (Naceur Jabnoun, 2548 : 108-111)

อัลกุรอานได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำที่ดีไว้ในหลายๆ อายะฮ์ด้วยกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างในการทำดีละเว้นความชั่ว ต้องรับผิดชอบในคำพูดของตนอัลลอฮ์ﷻ ตรัสในกุรอานว่า

+يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ
كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

ความว่า : “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ทำไมพวกเจ้าจึงกล่าวพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ เป็นที่น่าเกลียดยิ่งที่อัลลอฮ์ การที่พวกเจ้าพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ” (อัลศ็อฟ:2-3)

2. ผู้นำที่ดีต้องมีความจริงใจและรู้จักคิดในการนำพาองค์กรของตน หน้าที่ของผู้นำไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องที่ย่าง ผู้นำจะต้องคิดเกี่ยวกับการนำพาองค์กรของตนไปสู่หนทางที่ดี ดังอัลกุรอานระบุถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีของท่านนบีมุฮัมมัดﷺ ไว้ว่า

+ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ
عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ
رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨٩﴾

3. ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีมารยาทที่ดี
งาม มารยาทที่ดีถือเป็นพื้นฐานในการอยู่
ร่วมกันในองค์กรหนึ่งๆ หรือในสังคมอย่างมี
ความสุข อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในกุรอานว่า

+ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ
مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٩٠﴾
وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ

ความว่า : “และเจ้าอย่าหันแก้ม
(ใบหน้า) ของเจ้าให้แก่ผู้คนอย่างเยโส และอย่า
เดินไปตามแผ่นดินอย่างไ้รมารยาท แท้
จริงอัลลอฮ์ มิทรงชอบทุกผู้หยิ่งจองหองและผู้
คุยโอ้อวด และเจ้าจงก้าวเท้าของเจ้า
พอประมาณและจงลดเสียงของเจ้าลง ”
(ลูกมาน:18-19)

4. ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีใจกว้าง รับฟัง
ความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้นำแต่ละคนต้องเป็นผู้ที่
มีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของบุคคลรอบข้าง
ต้องไม่เป็นผู้ที่ลั่นหาง่าย อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสใน
กุรอานว่า

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

ความว่า : “และจงปรึกษาหารือกับ
พวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้

ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด”
(อาละอิมรอน: 159)

นอกจากนี้ อัลกุรอานยังกล่าวถึงแบบ
ฉบับที่ผู้นำหรืออิหม่ามต้องนำมาใช้เป็น
แบบอย่างคือแบบฉบับของท่านศาสดามุฮัมมัด
ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในกุรอานไว้ว่า

+ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن
كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

ความว่า “โดยแน่นอนในร่อซูล
ของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้า
แล้ว สำหรับผู้ที่หวัง (จะพบ) อัลลอฮ์ ﷻ และ
วันปรโลกและรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อย่างมาก”
(อัลอะฮซาบ : 21)

แบบฉบับการเป็นผู้นำของร่อซูลที่อัล
กุรอานกล่าวไว้ เป็นแหล่งที่มาแห่งการปฏิบัติ
ตนในการเป็นผู้นำของบรรดาคอลีฟะฮ์ทั้งหลาย
คือ อับูบักร์ อุมัร อูสมาน และอาลี รวมทั้ง
บรรดาคอลีฟะฮ์ซึ่งเป็นผู้ที่ท่านนบีรับรองการ
เข้าสวรรค์ของพวกเขา ซึ่งตัวอย่างคำกล่าวของ
ผู้นำที่ดีที่ได้กล่าวต่อหน้าประชาชนทั้งหลายเช่น
คำกล่าวของท่านอับูบักร์ ﷺ ในขณะที่ท่านได้รับ
การแต่งตั้งให้เป็นคอลีฟะฮ์ท่านแรกของอิสลาม
หลังจากการสิ้นชีวิตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
ซึ่งหลังจากที่ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็น
คอลีฟะฮ์ ท่านลุกขึ้นต่อหน้าผู้คนแล้วกล่าว
ปาฐกถาไว้ 8 ประการ คือ

1. "أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ وَلِيْتُ عَلَيْكُمْ

.. وَلَسْتُ بِخَيْرٍ مِنْكُمْ" ความว่า “โอ้ประชาชน
ทั้งหลาย พวกท่านได้เลือกฉันให้เป็นผู้ปกครอง

ของท่าน แต่ฉันไม่ใช่คนที่ดีที่สุดในหมู่พวกท่าน”

2. "وإن أحسنتم فأعينوني" ความว่า “หากฉันยังคงไว้ซึ่งคุณงามความดี พวกท่านจงสนับสนุนฉัน”

3. "وإن أسأت فقوموني" ความว่า “เมื่อใดที่ท่านเห็นว่าฉันไขว่เขวออกจากแนวทางแห่งสัจธรรม จงอย่าปล่อยให้อันอยู่ในสภาพเช่นนั้น พวกท่านจงทำให้มันถูกต้อง จงตักเตือนฉัน”

4. "للصدق- لمانة وللكذب-" ความว่า “ความจริงนั้นเป็นอามานะฮ์จากอัลลอฮ์ และการพูดเท็จนั้นเป็นการทำลาย”

5. "الضعيف فيكم قوي- عندي" ความว่า “ในท่ามกลางพวกท่านย่อมมีคนที่อ่อนแอ แต่เขาผู้นั้นเป็นผู้ที่แข็งแกร่งสำหรับฉัน จนกระทั่งฉันสามารถให้สิทธินั้นแก่พวกเขา”

6. "والقوي منكم ضعيف- عندي" ความว่า “ในท่ามกลางพวกท่านมีผู้ที่แข็งแรง แต่เขาเป็นผู้ที่อ่อนแอสำหรับฉัน กระทั่งฉันควบคุมสิทธิของเขาเพื่อไม่ให้เขาทำตามใจตนเอง หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์”

7. "أطيعوني ما أطعت الله ورسوله" ความว่า “จงตามฉันตราบใดที่ฉันยังอยู่ในแนวทางของอัลลอฮ์และรอซูลพระองค์”

8. "فإن الله عصيت الله ورسوله"

ความว่า “เมื่อใดที่ฉันไม่ได้อยู่ในแนวทางของอัลลอฮ์และท่านรอซูล พวกท่านจงอย่าได้ปฏิบัติตามฉัน”

จากคำกล่าวของท่านอับูบักร์ رضي الله عنه ทั้งแปดประการแสดงให้เห็นว่า แม้ท่านจะถูกแต่งตั้งจากหมู่คนส่วนมากให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำแก่พวกเขา ท่านก็มีความตระหนักดีว่าตัวท่านนั้นไม่ได้ดีกว่าคนอื่น ท่านกล่าวย้ำให้ผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของท่านบอกกล่าวแก่ท่าน และไม่ให้ปฏิบัติตามท่านในสิ่งที่เป็นการผิดต่ออัลลอฮ์และรอซูล เปิดโอกาสให้คนอื่น ๆ ได้มีโอกาสเสนอแนะแก่ท่านหากว่าท่านไขว่เขวออกจากลู่ทางของศาสนา นอกจากท่านอับูบักร์ رضي الله عنه แล้ว ท่านอุมัร อิบน์ อัลค็อฏฏอบ رضي الله عنه ผู้เป็นคอลีฟะฮ์ท่านที่สองของอิสลาม ครั้งหนึ่งท่านเคยกล่าวว่า เขากลัวว่าลูกน้องอาจจะตกจากไหล่เขาของอิรักและได้รับบาดเจ็บที่ขา และอัลลอฮ์ก็จะถามเขาว่าทำไมไม่สร้างถนนตามไหล่เขาดังกล่าว (Neceur Jabnoun, 2548 : 110) การเป็นผู้นำของทั้งสองท่านที่กล่าวมานั้น ต่างให้ความสำคัญกับอามานะฮ์ (ความรับผิดชอบ) ในการเป็นคอลีฟะฮ์ (ผู้นำ) พวกเขาต่างกลัวว่าตัวเองไม่สนใจกับเรื่องศาสนาและโลกดุนยา (โลกนี้) แล้วอัลลอฮ์จะสอบถามพวกเขาในวันที่ยามะฮ์ถึงการเป็นผู้นำของเขา

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 ระบุถึงบทบาทหน้าที่ของอิหม่าม ประกอบด้วย 1) ปฏิบัติหน้าที่ให้

เป็นไปตามบัญญัติศาสนาอิสลาม 2) ปกครองดูแลและนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย 3) แนะนำสัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย 4) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ และ 5) ส่งสอนและอบรมหลักธรรมศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

จากบทบาทหน้าที่ข้างต้น อิหม่ามเป็นบุคคลที่มีเกียรติ เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในชุมชน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้านในชุมชน และบทบาทสำคัญของอิหม่ามในสังคมบ้านเราที่ปฏิบัติจริงอย่างเห็นได้ชัดเจนนอกเหนือจากการเป็นผู้นำละหมาดและทำพิธีกรรมต่างๆ ในทางศาสนาแล้ว คือการดำเนินการจัดการศึกษาให้เยาวชนในชุมชน โดยเฉพาะการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อันเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดอบรมสั่งสอนบุตรหลานของเยาวชนในชุมชน แต่ทั้งนี้ความสำเร็จในการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับบริบทและสภาพความพร้อมของชุมชนในแต่ละพื้นที่ และสิ่งสำคัญคือความรู้ความสามารถและภาวะผู้นำของอิหม่ามในการบริหารจัดการ

การจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้จัดการศึกษานับความรู้

คู่คุณธรรม ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น หลักสูตรอิสลามศึกษาฟรฎูอินประจำมัสยิด พ.ศ.2548/ส.ศ.1426 ได้กำหนดเนื้อหาสาระและรายละเอียดดังนี้ (กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย, 2548 : 1-25)

การจัดการหลักสูตรการเรียน และ การใช้หลักสูตร ประกอบด้วย 1) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ และความเข้าใจในหลักการภาคบังคับ (ฟรฎูอิน) ของศาสนาอิสลาม 2) เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและยึดมั่นในหลักการศาสนาในการประกอบศาสนกิจ และการดำรงชีวิตประจำวัน 3) เป็นการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของท้องถิ่น 4) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นมุสลิมที่ดี และเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ 5) เป็นการศึกษาพื้นฐานที่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และ 6) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และ ประสบการณ์ได้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร การศึกษาวิชาอิสลามศึกษาตามหลักสูตรนี้ มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความตระหนักในหลักการศรัทธา และปฏิบัติศาสนกิจตามที่ศาสนา กำหนด คือ 1) มีความรู้ ความเข้าใจหลักการขั้นพื้นฐานของศาสนาอิสลาม 2) มีความสามารถในการอ่านและการเขียน 3) มีนิสัยรักการอ่าน และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ 4) เป็นมุสลิมที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และประเทศชาติ และ 5)

สามารถนำหลักคำสอนของศาสนาไปใช้ใน
ชีวิตประจำวัน

โครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วย

1) **ระดับช่วงชั้น** กำหนดหลักสูตร
เป็น 2 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาของผู้เรียน คือ
ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3
ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6

2) **สาระการเรียนรู้** ตามหลักสูตร ซึ่ง
ประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือ
กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม
คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ประกอบด้วย 8
รายวิชา ได้แก่ อัล-กรุอาน, อัล-ฮะดีษ, หลัก
ศรัทธา, ศาสนบัญญัติ, ศาสนาประวัติ,
จริยธรรม, ภาษาอาหรับ และ ภาษามลายู

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่
จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถ ของตนเอง
ตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้
จัดให้เรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ 8 สาระ การ
เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ร่วมกับผู้อื่น
อย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตัวเอง
ตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การ
พัฒนาที่สำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่
การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบ
ทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และ
สังคมโดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนอง
นโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติ ให้เป็นผู้มี
ศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และคุณภาพ
เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่
สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำ

ประโยชน์เพื่อสังคมซึ่งผู้ดำเนินการจะต้อง
ดำเนินการอย่างมีเป้าหมายมีรูปแบบและวิธีการ
ที่เหมาะสมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

มาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรอิสลาม
ศึกษาฟัรฎูอินประจำมัสยิดกำหนดมาตรฐานการ
เรียนรู้ 8 สาระ การเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนด
คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ
คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละสาระ
การเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นจุดหมายในการพัฒนา
ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนด
เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) **มาตรฐานการเรียนรู้**
การศึกษาอิสลามศึกษาฟัรฎูอินประจำมัสยิด
เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการ
เรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาอิสลาม
อิสลามศึกษาฟัรฎูอินประจำมัสยิด สามารถ
นำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ และ 2) **มาตรฐาน**
การเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ใน
แต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละ
ช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 3 และ
อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 6 และถือเป็นการจบ
หลักสูตรระดับอิสลามตอนต้น

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร
อิสลามศึกษาฟัรฎูอินประจำมัสยิด กำหนดไว้
เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการ
พัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับ
มาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา
ในชุมชนและสังคม คุณลักษณะอันพึงประสงค์
เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม
และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้
ที่เข้มข้นขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และ

ความสนใจของผู้เรียน ให้ผู้จัดการหลักสูตรสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้

บทบาทของอิหม่ามตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548 ได้กำหนดกฎเกณฑ์และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งอิหม่ามในฐานะเป็นประธานศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) โดยตำแหน่งต้องยึดถือและนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1) **การจัดตั้งและดำเนินการ** การจัดตั้งศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ผู้ขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ยื่นคำร้องขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) พร้อมเอกสารประกอบ โดยผ่านการเห็นชอบของคณะกรรมการประจำจังหวัดนำเสนอต่อสำนักงานการศึกษาเอกชนอำเภอและสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดที่ขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ตั้งอยู่

หลักเกณฑ์การขอจัดตั้ง การจัดตั้งศูนย์ มีหลักเกณฑ์ 1) เป็นมัสยิดที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กร

ศาสนาอิสลาม 2) มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ 3) มีอาคาร สถานที่และบริเวณในเขตชุมชนนั้นที่เหมาะสมในการดำเนินการ และ 4) ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จะต้องตั้งอยู่ในมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้ง โดยมีมัสยิดที่จดทะเบียนมัสยิดละ 1 แห่ง

ขั้นตอนการดำเนินการ การขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ดำเนินการตามขั้นตอน 1) ให้อิหม่ามประจำมัสยิด ยื่นคำขอพร้อมเอกสารประกอบขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการประจำจังหวัด เพื่อลงนามให้ความเห็นชอบตามแบบฟอร์มเอกสารประกอบให้ถูกต้องครบถ้วนทุกรายการ 2) ยื่นคำขอต่อสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดที่ขอจดทะเบียนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เพื่อตรวจสอบเอกสารให้ถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง และครบถ้วนตามข้อกำหนดไว้ในเอกสารคำร้องและเอกสารประกอบ 3) สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงนำเสนอนายทะเบียนออกใบอนุญาตการจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และ 4) สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดจัดทำทะเบียนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มอบใบอนุญาตอิหม่ามประจำมัสยิด และรายงานสำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในฐานะทะเบียนส่วนกลาง เพื่อการวางแผนการพัฒนา และการอุดหนุนเป็นค่าตอบแทนผู้สอนและค่าบริหาร

จัดการมัสยิดในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

2) การบริหาร โครงสร้างการบริหาร

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด ประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับเขตตรวจราชการ คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับจังหวัด คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับอำเภอ คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับตำบล และคณะกรรมการบริหารศูนย์ของแต่ละศูนย์ โดยคณะกรรมการบริหารศูนย์แต่ละศูนย์ ประกอบด้วยอิหม่ามประจำมัสยิดเป็นประธาน โดยตำแหน่งและกรรมการอื่น จำนวนไม่น้อยกว่า 6 คน แต่ไม่เกิน 12 คน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประจำมัสยิด โดยมีผู้สอนตาดีกาที่อิหม่ามแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการบริหารศูนย์ตามวรรคหนึ่ง มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี พ้นวาระแล้วอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

คณะกรรมการบริหารศูนย์ มีอำนาจหน้าที่ 1) ดำเนินการบริหารศูนย์ให้สอดคล้องกับแนวทางของคณะกรรมการบริหารศูนย์ในทุกระดับ 2) จัดการศึกษาอบรมให้แก่ผู้เรียนตามหลักสูตร 3) ส่งเสริมและพัฒนาผู้สอนให้จัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ 4) ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งและถอดถอนผู้สอน 5) รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 6) ดำเนินงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3) การแต่งตั้งและถอดถอนผู้สอน

อิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้แต่งตั้งถอดถอน

ผู้สอน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารศูนย์ และรายงานการเปลี่ยนแปลงต่อนายทะเบียน

การแต่งตั้งผู้สอน วิธีการดำเนินการ คือ ผู้สมัครเป็นผู้สอนอื่นแบบประวัติผู้สมัครเป็นผู้สอน ต่ออิหม่ามประจำมัสยิดที่ศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ขอทำการสอน อิหม่ามประจำมัสยิด เสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ จากนั้นอิหม่ามประจำมัสยิด แต่งตั้งผู้สอนแล้วรายงานการแต่งตั้งผู้สอนต่อนายทะเบียน โดยผู้สอนต้องมีคุณสมบัติ 1) มีสัญชาติไทย 2) มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป 3) มีความรู้วิชาสามัญ ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือเทียบเท่าตามที่กำหนดในแผนการศึกษาแห่งชาติ หรือตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับแล้วแต่กรณี และมีความรู้ด้านศาสนาอิสลามไม่ต่ำกว่าชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ของหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดาวีซซีเตาะฮ์) หรือเทียบเท่าหรือมีประสบการณ์สอนศาสนาไม่น้อยกว่า 3 ปี โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และ 4) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การถอดถอนผู้สอน วิธีการดำเนินการ คือ ผู้สมัครยื่นใบลาออกจากการเป็นผู้สอนต่ออิหม่ามประจำมัสยิดที่ขอทำการสอน อิหม่ามเสนอใบลาออกให้คณะกรรมการบริหารศูนย์

การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) พิจารณาให้ความเห็นชอบอิหม่ามประจำมัสยิด อนุมัติการลาออก จากนั้นอิหม่ามประจำมัสยิดรายงานการเปลี่ยนแปลงการถอดถอนผู้สอนต่อนายทะเบียน

4) การขอลิขิตศูนย์ (ตาดีกา) วิธีการดำเนินการคือ อิหม่ามประจำมัสยิดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประจำมัสยิดยื่นคำร้องขอเลิขิตศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) พร้อมเอกสารประกอบต่อเจ้าหน้าที่สำนักงานการศึกษาเอกชนที่มีสัณยัตตั้งอยู่ที่ขอทำการสอน สำนักงานการศึกษาเอกชนตรวจสอบหลักฐาน และเอกสารประกอบเพื่อนำเสนอนายทะเบียน (ผู้ว่าราชการจังหวัด) พิจารณาผู้อนุญาต สำนักงานการศึกษาเอกชนมอบหนังสือใบอนุญาตให้เลิขิตดำเนินการศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้อิหม่ามประจำมัสยิดพร้อมทั้งมอบบัญชีทรัพย์สินของศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) เป็นทรัพย์สินของมัสยิดต่อไป สำนักงานการศึกษาเอกชนรายงานให้สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะนายทะเบียนส่วนกลางทราบ

5) การส่งเสริมและสนับสนุน กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร การบริหารจัดการของศูนย์และกิจกรรมขององค์กรตาดีกาทุกระดับ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล หรือมติของคณะรัฐมนตรี แล้วแต่

กรณี ซึ่งสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการมีหน้าที่ 1) ร่วมกับสำนักผู้ตรวจประจำเขตตรวจราชการจัดทำแผนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการของศูนย์ และ 2) ทำหน้าที่สำนักทะเบียนกลาง รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์อิหม่ามประจำมัสยิด ผู้สอนผู้เรียนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

6) การขอรับเงินอุดหนุน อิหม่ามประจำมัสยิดหรือผู้แทนจัดทำแบบคำขอรับการอุดหนุนตามแบบที่กำหนดจำนวน 3 ชุด โดยสำรวจผู้เรียน และผู้สอน ณ วันที่ 10 มิถุนายนของทุกปี ส่งต่อนายทะเบียนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีสัณยัตตั้งอยู่ จำนวน 2 ชุด ภายในวันที่ 30 มิถุนายนของทุกปี

สรุป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า อิหม่ามมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเผยแผ่ศาสนา อิหม่ามเป็นผู้นำศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาให้กับชุมชนและมีส่วนร่วมกับทางราชการในการบริหารและแก้ไขปัญหาต่างๆ และจากการที่อิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ ทำให้ในสังคมมุสลิมมีการจัดการเรียนการสอนศาสนา มีการศึกษาหาความรู้อย่างมากมาย มีมัสยิดเป็นศูนย์รวมของมุสลิม ผู้ทำหน้าที่เป็นอิหม่ามของมัสยิดเป็นผู้บริหารและจัดการศึกษา และการจัดการศึกษาของอิหม่ามที่เห็นเป็นรูปธรรมและมีการจัดระบบระเบียบไว้คือการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

โดยที่อิหม่ามเป็นประธานกรรมการบริหารศูนย์เป็นผู้ที่มีบทบาทตั้งแต่แรกเริ่มตาดีกา เป็นผู้ยื่นขอจัดตั้งตาดีกา จวบจนการขอยุบหรือยกเลิกตาดีกา

ปัจจุบันอิหม่ามในฐานะประธานกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ยังมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางราชการในการดำเนินการบริหารจัดการ ตาดีกา เพราะปัจจุบันการดูแลการบริหารและการจัดการศึกษาตาดีกามี

สำนักงานการศึกษาเอกชนอำเภอซึ่งเป็นที่ตั้งของมัสยิดคอยบริการและอำนวยความสะดวกแก่บรรดาอิหม่ามในการช่วยเหลือและส่งเสริมการจัดการศึกษาตาดีกาในชุมชน เพื่อมุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาแก่ลูกหลานในพื้นที่ให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป อิหม่ามจึงมีบทบาทหน้าที่หลักในการดำเนินงานและประสานกับทางราชการ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับตาดีกาในด้านต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2548. **มาตรฐานและสาระการจัดการเรียนรู้หลักสูตรอิสลามศึกษาพหุวัฒนธรรมประจำมัสยิด พ.ศ. 2548/ ฮ.ศ.1426. (ฉบับปรับปรุง).** กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2548. **ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส พ.ศ.2548.** กระทรวงศึกษาธิการ
- ดลมนรร์จ บากา และเกษตรชัย และหีม. 2548. **บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.** รายงานการวิจัย วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- มุห์หมัด อิบรอฮีม อัตตุวัยญีรีย. 2009. **การสืบตำแหน่งผู้ปกครอง.** แปลจาก al-Khilafah wa al-Imarah. โดย ยูซุฟ อูบู บักร. มปท.
- ยูซุฟ ก็อรฏอวีย. 2530. **ปัญหาของมุสลิมและทางแก้ตามแนวทางอิสลาม.** แปลโดย อิบน์ อิสมาอีล. กรุงเทพฯ : เจริญผล.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ. 1998. **พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมแปลเป็นภาษาไทย. อัลมาตินะห์ อัลมูเนาวเราะห์ : ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน**
- อับดุลฮาดี สะบูดิง. 2547. **แนวความคิดเกี่ยวกับอิมามะฮฺ ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอะฮฺลิลซุนนะฮฺและชีอะฮฺ.**วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- al- Bukhari, Muhammad bin Ismail. 2001. **Sahih al-Bukhari.** Dar al-Mannar
- Ibn Khaldun. 1996. **Mukadimah Ibn Khaldun.** Bairut : Dar al-Jil
- Ibn Mansur. 1996. **Lisanul Arab.** Bairut : Dar Ehyatutturas
- Muhammad bin al-Hajjaj al-Naisaburi. 1982. **Sahih Muslim bi Syarh al-Nawawiy.** Beirut : Dar al-Fikr.
- Muhammad Ibn Husain. 1980. **Al-Uddah Fi Usulul Fiqh.** Bairut : Al-muassasah Arrisalah
- Neceur Jabnoun . 2548 . **อิสลามและการจัดการ.** แปลจาก Islam and Management. โดย นิเลาะแวอุเซ็ง. สงขลา : หาดใหญ่กราฟฟิค วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี